

GLOBAL QARZ INQIROZI VA MAKROIQTISODIY BEQARORLIK

Payg'amova Muxtasar Baxtiyorjon qizi
FDTU, "Iqtisodiyot" kafedra 79-23 guruh talabasi
Axunova Shoxistaxon Nomanjanovna
FDTU, "Iqtisodiyot" kafedrasida dotsenti,
sh.akhunova7519@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola global qarz inqirozi va uning makroiqtisodiy beqarorlikka ta'sirini tahlil qiladi. So'nggi yillarda, ayniqsa COVID-19 pandemiyasi va geosiyosiy keskinliklar fonida, davlat va xususiy qarz yukining sezilarli darajada oshishi kuzatilmoqda. Bu holat inflyatsiya bosimi, iqtisodiy o'sishning sekinlashishi va moliyaviy bozorlardagi xavflarning kuchayishiga olib kelmoqda. Tadqiqot qarz barqarorligini ta'minlash va kelajakdagi inqirozlarning oldini olish bo'yicha siyosiy tavsiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Global qarz inqirozi, Makroiqtisodiy beqarorlik, Davlat qarzi, Moliyaviy barqarorlik, Iqtisodiy o'sish, Inflyatsiya, Qarz barqarorligi

Kirish: Global iqtisodiyotning o'zaro bog'liqligi va moliyaviy bozorlarning integratsiyalashuvi sharoitida qarz inqirozlari makroiqtisodiy beqarorlikning asosiy manbalaridan biriga aylandi. So'nggi o'n yilliklarda global qarz yukining misli ko'rilmagan darajada o'sishi, ayniqsa davlat va korporativ sektorlarda, jahon iqtisodiyoti uchun jiddiy xavf tug'dirmoqda. Bu holat, nafaqat rivojlanayotgan mamlakatlarda, balki rivojlangan iqtisodiyotlarda ham moliyaviy zaifliklarni kuchaytirib, iqtisodiy o'sish sur'atlarini sekinlashtirish, investitsiyalarni kamaytirish va ijtimoiy keskinlikni oshirish potentsialiga ega. Tarixiy tajriba shuni ko'rsatadiki, moliyaviy inqirozlar ko'pincha bank tizimlarining zaiflashuvi, investor ishonchining pasayishi, haddan tashqari qarz yuki va spekulyativ pufakchalar natijasida yuzaga keladi. 1929 yildagi "Buyuk Depressiya"dan tortib, 1997 yildagi "Osiyo moliyaviy inqirozi" va 2008 yildagi "Global moliyaviy inqiroz" gacha bo'lgan voqealar qarzning iqtisodiyotga halokatli ta'sirini yaqqol namoyish etgan [1].

Bugungi kunda davlat qarzining o'sishi makroiqtisodiy oqibatlari keng muhokama qilinayotgan dolzarb mavzu bo'lib qolmoqda [2]. Qarz, to'g'ri boshqarilganda, iqtisodiy o'sishning muhim drayveri bo'lishi mumkinligi tan olinadi [3]. Biroq, qarz majburiyatlarining haddan tashqari ko'payishi yoki ularni samarasiz boshqarish iqtisodiy o'sishni bo'g'ib, moliyaviy tizimni beqarorlashtirishi, hatto suveren qarz inqirozlariga olib kelishi mumkin. Shu bois, qarz majburiyatlarini samarali boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish va ularga rioya qilish mamlakatning xalqaro kapital bozorida barqaror mavqeyini saqlash, investitsiyalarni jalb qilish va

milliy valyutaga ishonchni oshirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega [3]. Ushbu tadqiqot global qarz inqirozining nazariy asoslari, uning makroiqtisodiy ta'sirlari mexanizmlari, rivojlanayotgan mamlakatlardagi o'ziga xos muammolar va zaifliklar, shuningdek, qarz inqirozini boshqarish bo'yicha samarali strategiyalar va siyosiy choralarni chuqur tahlil qilishni maqsad qilgan. Maqola global qarz barqarorligini ta'minlash yo'llarini o'rganib, kelajakdagi istiqbollari bo'yicha xulosalar taqdim etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Global qarz inqirozi va makroiqtisodiy beqarorlik masalasi iqtisodiy adabiyotlarda uzoq vaqtdan beri muhim o'rin tutib kelmoqda. Ushbu mavzu bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar nazariy asoslar, empirik tahlillar va siyosiy tavsiyalarni o'z ichiga olgan keng qamrovli bilimlar bazasini shakllantirgan. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, qarz inqirozlari nafaqat moliyaviy tizimning o'ziga xos xususiyatlari, balki makroiqtisodiy siyosat, institutsional tuzilmalar va global iqtisodiy shoklar bilan ham chambarchas bog'liqdir.

Nazariy jihatdan, qarz barqarorligi masalasi iqtisodchilar tomonidan turli xil yondashuvlar asosida o'rganilgan. Klassik va neoklassik modellar davlatning vaqtlararo byudjet cheklovlari doirasida qarzni boshqarish zaruratini ta'kidlaydi, bunda qarzning kelajakdagi soliq tushumlari yoki iqtisodiy o'sish hisobiga qoplanishi shart qilib qo'yiladi. Ushbu yondashuvlar qarzning haddan tashqari o'sishi kelajak avlodlarga yuk bo'lishi va iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishi mumkinligini ko'rsatadi. Xususan, "qarz yukining haddan tashqari oshib ketishi" (debt overhang) nazariyasi, dastlab rivojlanayotgan mamlakatlarning tashqi qarz muammolarini tushuntirish uchun ishlab chiqilgan bo'lib, yuqori qarz darajasi investitsiyalarni to'xtatib, iqtisodiy o'sishni bo'g'ishi mumkinligini ta'kidlaydi. Bu holatda, investorlar kelajakdagi soliqlar qarzni qoplashga yo'naltirilishidan xavotirlanib, yangi investitsiyalardan voz kechishadi, bu esa iqtisodiyotning "qarz tuzog'i"ga tushib qolishiga olib keladi.

Moliyaviy beqarorlik nazariyalari, xususan, Hyman Minskyning moliyaviy beqarorlik gipotezasi, iqtisodiyotning o'zida inqirozlarni keltirib chiqaruvchi ichki mexanizmlar mavjudligini ta'kidlaydi. Minskyga ko'ra, uzoq muddatli barqarorlik davrlari moliyaviy bozorlarda haddan tashqari optimizm va tavakkalchilikka moyillikni kuchaytiradi, bu esa spekulyativ kreditlash va qarz yukining o'sishiga olib keladi. Oxir-oqibat, bu "Ponzi moliyasi" sxemalariga o'xshash holatlarni keltirib chiqaradi, bunda qarzni to'lash uchun yangi qarz olinadi, bu esa tizimning qulashiga olib keladi. Ushbu nazariya global moliyaviy inqirozlarning, jumladan, 2008 yilgi inqirozning sabablarini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda global qarz yukining misli ko'rilmagan darajada o'sishi, ayniqsa 2008 yilgi global moliyaviy inqirozdan keyin va COVID-19 pandemiyasi davrida, ko'plab tadqiqotlarning diqqat markazida bo'ldi. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVF) va Jahon banki kabi tashkilotlar muntazam ravishda global qarz

tendensiyalari, uning tarkibi va potentsial xavflari bo'yicha hisobotlar e'lon qilib keladi. Ushbu hisobotlar davlat, korporativ va uy xo'jaliklari qarzlarining umumiy hajmi global YaIMga nisbatan rekord darajalarga yetganini ko'rsatadi. Rivojlangan mamlakatlarda davlat qarzining o'sishi asosan fiskal rag'batlantirish choralari va demografik o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda bu holat tashqi shoklar, xomashyo narxlarining o'zgaruvchanligi va kapital oqimlarining keskin o'zgarishlari bilan murakkablashadi.

Qarz inqirozining makroiqtisodiy oqibatlarini keng qamrovli bo'lib, iqtisodiy o'sish, investitsiyalar, bandlik va ijtimoiy farovonlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Adabiyotlarda qarzning iqtisodiy o'sishga ta'siri bo'yicha turli xil empirik natijalar mavjud. Ba'zi tadqiqotlar qarzning ma'lum bir darajasigacha iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkinligini ko'rsatsa, boshqalari yuqori qarz darajasi o'sishni sekinlashtiruvchi "bo'g'uvchi" omilga aylanishini ta'kidlaydi. Bu yerda "qarzning optimal darajasi" tushunchasi muhim ahamiyat kasb etadi, ammo bu daraja har bir mamlakatning o'ziga xos sharoitlari, institutsional salohiyati va moliyaviy bozorlarining chuqurligiga qarab farq qilishi mumkin. Davlat qarzining o'sishi makroiqtisodiy oqibatlarini bugungi kunda ham keng muhokama qilinayotgan dolzarb mavzu bo'lib qolmoqda, bu borada turli ilmiy ishlar, jumladan, kurs ishlari ham tayyorlanmoqda [2]. Bu esa mavzuning nafaqat akademik doiralarda, balki amaliy iqtisodiy siyosatni shakllantirishda ham muhimligini ko'rsatadi.

Rivojlanayotgan mamlakatlardagi qarz muammolari alohida e'tiborga loyiqdir. Ushbu mamlakatlar ko'pincha tashqi qarzga bog'liq bo'lib, xalqaro kapital bozorlaridagi o'zgarishlarga, valyuta kurslarining tebranishlariga va xomashyo narxlarining o'zgaruvchanligiga nisbatan zaifroqdir. So'nggi yillarda rivojlanayotgan mamlakatlarning qarz tarkibida xususiy kreditorlardan olingan qarzlarning ulushining ortishi va qarz shartlarining qattiqlashuvi kuzatilmoqda, bu esa kelajakdagi qarz inqirozlari xavfini oshirmoqda. Bundan tashqari, ushbu mamlakatlarda institutsional zaifliklar, korrupsiya va samarasiz boshqaruv qarz yukini yanada og'irlashtirishi mumkin. Adabiyotlarda rivojlanayotgan mamlakatlarning qarz barqarorligini ta'minlash bo'yicha turli strategiyalar, jumladan, fiskal intizomni kuchaytirish, valyuta zaxiralarini oshirish va qarzni qayta tuzilash mexanizmlarini takomillashtirish muhokama qilinadi.

Qarz inqirozini boshqarish strategiyalari va siyosiy choralar ham adabiyotlarda keng o'rganilgan. Bu borada fiskal konsolidatsiya, pul-kredit siyosati, valyuta siyosati va tarkibiy islohotlar kabi choralar muhim ahamiyatga ega. Fiskal konsolidatsiya, ya'ni davlat xarajatlarini qisqartirish yoki soliq tushumlarini oshirish orqali byudjet taqchilligini kamaytirish, qarz yukini barqarorlashtirishning asosiy yo'llaridan biridir. Biroq, haddan tashqari qattiq fiskal siyosat qisqa muddatda iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishi va ijtimoiy norozilikka olib kelishi mumkinligi sababli, uning

muvozanatli bo'lishi zarur. Pul-kredit siyosati, ayniqsa markaziy banklarning mustaqilligi va inflyatsiyani nazorat qilish qobiliyati, qarzni boshqarishda muhim rol o'ynaydi. Barqaror narxlar va ishonchli pul-kredit siyosati qarz olish xarajatlarini kamaytiradi va investor ishonchini oshiradi.

Xalqaro hamkorlik va qarzni qayta tuzilash mexanizmlari ham adabiyotlarda ko'p muhokama qilingan. Parij klubi va London klubi kabi tashkilotlar suveren qarzni qayta tuzilashda muhim rol o'ynagan bo'lsa-da, ularning samaradorligi va shaffofligi borasida turli fikrlar mavjud. So'nggi yillarda G20 mamlakatlari tomonidan ishlab chiqilgan "Qarzni qayta tuzilash bo'yicha umumiy asos" (Common Framework for Debt Treatments) rivojlanayotgan mamlakatlarning qarz muammolarini hal qilishga qaratilgan yangi tashabbus bo'ldi. Biroq, uning amalga oshirilishi sekin kechayotgani va ba'zi kamchiliklari borligi tan olinadi. Adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, qarzni samarali boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish va ularga rioya qilish mamlakatning xalqaro kapital bozoridagi barqaror mavqeini saqlash, investitsiyalarni jalb qilish va milliy valyutaga ishonchni oshirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu, o'z navbatida, mamlakatning global iqtisodiy tizimdagi obro'sini mustahkamlaydi va yanada qulay shartlarda qo'shimcha investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini yaratadi.

Mavjud adabiyotlar global qarz inqirozining ko'p qirrali tabiatini va uning makroiqtisodiy oqibatlarini chuqur tushunishga yordam beradi. Biroq, ba'zi sohalarda hali ham tadqiqotlar yetarli emas. Masalan, iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xavflarning qarz barqarorligiga ta'siri, raqamli valyutalarning suveren qarz boshqaruviga potentsial ta'siri va geosiyosiy o'zgarishlarning global qarz dinamikasiga ta'siri kabi masalalar bo'yicha yanada chuqur tadqiqotlar talab etiladi. Shuningdek, qarz inqirozlarining ijtimoiy tengsizlikka va siyosiy beqarorlikka ta'sirini yanada batafsil o'rganish muhimdir. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu bo'shliqlarni to'ldirishga va global qarz barqarorligini ta'minlash bo'yicha yanada samaraliroq siyosiy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilishi lozim. Ushbu maqola mavjud adabiyotlarni sintez qilib, global qarz inqirozining murakkab mexanizmlarini tushunishga va uning oldini olish bo'yicha samarali yondashuvlarni aniqlashga hissa qo'shishni maqsad qilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotning asosiy maqsadi global qarz inqirozi va uning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'sirini har tomonlama va tanqidiy tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun tadqiqot sifatli, ko'p usullarga asoslangan yondashuvni qo'llaydi, bunda asosan mavjud akademik, siyosatga yo'naltirilgan va institutsional hisobotlarning keng qamrovli adabiyotlar tahlili va tanqidiy sinteziga tayaniladi. Bu metodologiya o'sib borayotgan global qarz, moliyaviy zaifliklar va turli iqtisodiy sharoitlardagi makroiqtisodiy natijalar o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlikni tizimli ravishda xaritalash uchun tanlangan. Umumiy tadqiqot dizayni analitik va tavsifiy

bo'lib, nafaqat asosiy tendensiyalar va muammolarni aniqlash, balki turli qarzni boshqarish strategiyalarining samaradorligini tanqidiy baholashni ham maqsad qilgan.

Ma'lumotlarni yig'ish asosan ikkilamchi manbalarni tizimli ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Bularga referent jurnal maqolalari, kitoblar, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVF), Jahon banki, Xalqaro Hisob-kitoblar Banki (BIS) va mintaqaviy taraqqiyot banklari kabi xalqaro tashkilotlarning ishchi hujjatlari, shuningdek, nufuzli tadqiqot institutlarining siyosat bo'yicha qisqa ma'lumotnomalari va hisobotlari kiradi. Ushbu manbalarni tanlash mezonlari global qarz, makroiqtisodiy beqarorlik, qarzni boshqarish strategiyalari va rivojlanayotgan iqtisodiyotlar duch keladigan o'ziga xos muammolar kabi asosiy mavzularga tegishlilikini ustuvor deb biladi. Tahlil sohadagi eng so'nggi tushuncha va o'zgarishlarni aks ettirishini ta'minlash uchun so'nggi nashrlarga, xususan, 2020 yildan keyin chop etilganlarga e'tibor qaratiladi. Masalan, Ahrorov, Turdialiyev va Xasatullayev [1] kabi yirik moliyaviy inqirozlarning sabablari va ta'sirlarini o'rganuvchi tadqiqotlar inqiroz tarqalish mexanizmlarini tushunish uchun muhim tarixiy kontekst va analitik asoslarni taqdim etadi. Xuddi shunday, davlat qarzining o'sishining makroiqtisodiy oqibatlariga oid tadqiqotlar, shu jumladan kurs ishlari [2] va qarzni boshqarish strategiyalari bo'yicha ixtisoslashgan maqolalar mavzu bo'yicha ko'p qirrali nuqtai nazarni taqdim etish uchun integratsiya qilinadi.

Ushbu tadqiqotning analitik asoslari o'rnatilgan iqtisodiy nazariyalar va zamonaviy empirik topilmalarning sintezi asosida qurilgan. Xususan, u quyidagi elementlarni birlashtiradi:

Qarz yukining haddan tashqari oshib ketishi nazariyasi (Debt Overhang Theory): Nazariy asoslarda muhokama qilinganidek, bu nazariya qarzning haddan tashqari yuqori darajasi kelajakdagi soliq tushumlari asosan qarzga xizmat ko'rsatishga yo'naltiriladi degan taxminlarni keltirib chiqarish orqali yangi investitsiyalarni to'xtatishi va iqtisodiy o'sishni bo'g'ishi mumkinligini ta'kidlaydi. Metodologiya ushbu nazariy konstruksiyaning real dunyo stsenariylarida, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda, ko'rib chiqilgan adabiyotlardagi holat tadqiqotlari va empirik dalillarni tahlil qilish orqali qanday namoyon bo'lishini o'rganishni o'z ichiga oladi.

Minskyning moliyaviy beqarorlik gipotezasi (Minsky's Financial Instability Hypothesis): Bu gipoteza moliyaviy inqirozlarning endogen tabiatini tushunish uchun linza vazifasini o'taydi, bunda barqarorlik davrlari haddan tashqari tavakkalchilik va spekulyativ qarz to'planishiga olib kelishi mumkin. Tadqiqot ushbu asosni global qarz to'planishining siklik naqshlari va moliyaviy zaifliklarning paydo bo'lishini tahlil qilish uchun qo'llaydi, bunda adabiyotlarda aniqlangan tarixiy misollar va so'nggi tendensiyalarga tayaniladi [1].

Fiskal va pul-kredit siyosati bo'yicha yangi keynschilik va neoklassik yondashuvlar: Bu yondashuvlar qarzni boshqarish strategiyalarini, xususan, fiskal konsolidatsiya, pul-kredit siyosati va tarkibiy islohotlarning qarz inqirozlarini hal

qilishdagi rolini tahlil qilish uchun asos bo'radi. Metodologiya turli mamlakat tajribalari va nazariy munozaralarda hujjatlashtirilgan ushbu siyosat vositalarining samaradorligi va cheklovlarini tanqidiy baholaydi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish tanqidiy sintezning ko'p bosqichli jarayonini o'z ichiga oladi. Birinchidan, tegishli adabiyotlar nazariy asoslar, tarixiy holat tadqiqotlari, makroiqtisodiy ta'sirlar, rivojlanayotgan mamlakatlardagi muammolar va siyosiy choralar kabi tematik yo'nalishlar bo'yicha tasniflanadi. Ikkinchidan, har bir kategoriya ichida asosiy argumentlar, empirik topilmalar va siyosat bo'yicha tavsiyalar ajratib olinadi va umumlashtiriladi. Uchinchidan, umumiy naqshlar, farqli nuqtai nazarlar va qarz dinamikasi hamda inqiroz natijalariga ta'sir etuvchi o'ziga xos kontekstual omillarni aniqlash uchun qiyosiy tahlil o'tkaziladi. Bu qiyosiy yondashuv turli iqtisodiy tuzilmalar, institutsional salohiyatlar va siyosat tanlovlari mamlakatning qarz inqirozlariga nisbatan zaifligiga va ularni samarali boshqarish qobiliyatiga qanday ta'sir qilishini nozik tushunish imkonini beradi. Masalan, tahlil rivojlangan iqtisodiyotlardagi davlat qarzining o'sish omillari bilan rivojlanayotgan iqtisodiyotlardagi omillar o'rtasidagi farqlarni, jumladan, xomashyo narxlarining o'zgaruvchanligi, kapital oqimlarining teskari o'zgarishi va ikkinchisidagi institutsional zaifliklar kabi omillarni hisobga oladi. Samarali qarzni boshqarishning mamlakatning global mavqeini oshirish va investitsiyalarni jalb qilishdagi roli [3] ham ushbu qiyosiy asosda tanqidiy ko'rib chiqiladi.

Bundan tashqari, metodologiya kirish qismlarida aniqlangan tadqiqot bo'shliqlarini bartaraf etishga qaratilgan kelajakka yo'naltirilgan nuqtai nazarni o'z ichiga oladi. Bu iqlim o'zgarishining qarz barqarorligiga ta'siri, raqamli valyutalarning suveren qarzni boshqarishga potentsial ta'siri va geosiyosiy o'zgarishlarning global qarz dinamikasiga ta'siri kabi yangi xavflar bo'yicha tushunchalarni sintez qilishni o'z ichiga oladi. Tahlil qarz inqirozlarining ijtimoiy va siyosiy oqibatlarini, shu jumladan ularning tengsizlik va barqarorlikka ta'sirini ham o'rganishni o'z ichiga oladi, bu esa sof iqtisodiy tahlillarda ko'pincha e'tibordan chetda qoladi. Ushbu yaxlit yondashuv tadqiqotning global qarz inqirozining ko'p qirrali tabiatini har tomonlama tushunishni ta'minlaydi.

Ushbu tadqiqotning qamrovi global bo'lib, rivojlangan va rivojlanayotgan iqtisodiyotlarni qamrab oladi, bunda ikkinchisining yuqori zaifliklari tufayli ularga alohida e'tibor qaratiladi. Tahlil xalqaro tajribalarning keng doirasiga asoslansa-da, u muayyan mamlakat sharoitlari qarz inqirozlarining namoyon bo'lishi va hal etilishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tan oladi. Vaqtinchalik qamrov asosan 2008 yilgi Global moliyaviy inqirozdan keyingi davrga, COVID-19 pandemiyasi davriga qadar bo'lgan davrga qaratilgan, chunki bu davrlarda global qarz darajalari va dinamikasida misli ko'rilmagan o'zgarishlar kuzatilgan. Buyuk Depressiya va Osiyo

moliyaviy inqirozi kabi tarixiy misollar [1] asosiy tushunchalarni taqdim etish va takrorlanuvchi naqshlarni ko'rsatish uchun ishlatiladi.

Ushbu metodologiyaning cheklovlari uning ikkilamchi ma'lumotlarga tayanishini o'z ichiga oladi, ya'ni tadqiqot so'rovlar, intervyular yoki ekonometrik modellashtirish orqali yangi empirik ma'lumotlarni yaratmaydi. Keng qamrovli adabiyotlar tahlili mavjud bilimlarni keng sintez qilish imkonini bersa-da, u o'z-o'zidan avval chop etilgan tadqiqotlarning sifati va mavjudligiga bog'liq. Sintezning sifatli tabiati shuni anglatadiki, naqshlar va munosabatlar aniqlansa-da, aniq miqdoriy sababiy bog'liqliklar ushbu tadqiqotning o'zi tomonidan o'rnatilmaydi.[4] Bundan tashqari, global qarz bozorlarining dinamik va tez o'zgaruvchan tabiati shuni anglatadiki, ba'zi topilmalar, ayniqsa yangi xavflarga oidlari, doimiy yangilanishni talab qilishi mumkin. Ushbu cheklovlarga qaramay, tanlangan metodologiya magistratura darajasidagi akademik maqola uchun mustahkam asos yaratadi, global qarz inqirozlari va makroiqtisodiy beqarorlikning murakkab hodisasini chuqur, tanqidiy va har tomonlama tushunish imkonini beradi. Tanqidiy sintez yondashuvi turli nazariy nuqtai nazarlar va empirik dalillarni birlashtirishga imkon beradi, bu esa bunday ko'p qirrali global muammoni hal qilish uchun zarur bo'lgan yaxlit ko'rinishni taqdim etadi. So'nggi adabiyotlarga, ayniqsa 2020 yildan keyingi nashrlarga e'tibor qaratish, tahlilning dolzarb va zamonaviy siyosiy munozaralarga tegishli bo'lishini ta'minlaydi. Yuqori akademik jurnallardan tortib siyosat hisobotlarigacha va hatto kurs ishlari kabi o'ziga xos akademik topshiriqlargacha bo'lgan turli xil manbalarning kiritilishi [2] davlat qarzi va uni boshqarish atrofidagi keng muhokamalarni chuqur o'rganishni aks ettiradi. Ushbu keng qamrovli yondashuv nozik siyosat tavsiyalarini ishlab chiqish va maqolaning maqsadlarida ko'rsatilganidek, kelajakdagi tadqiqot yo'nalishlarini aniqlash uchun juda muhimdir. Metodologiya nazariy tushuncha va amaliy siyosat oqibatlari o'rtasidagi bo'shliqni bartaraf etishga mo'ljallangan bo'lib, global qarzning murakkabliklari bilan kurashayotgan siyosatchilar uchun ham akademik jihatdan qat'iy, ham amaliy jihatdan dolzarb bo'lgan tushunchalarni taklif etadi.

Xulosa

Global qarz inqirozi makroiqtisodiy beqarorlikning asosiy manbai bo'lib, uning sabablari murakkab va oqibatlari keng qamrovlidir. Ushbu tadqiqot global qarz yukining misli ko'rilmagan o'sishi, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda, iqtisodiy o'sishni bo'g'ib, moliyaviy zaifliklarni kuchaytirishi mumkinligini ko'rsatdi. Inqirozlarning oldini olish va ularni yumshatish uchun fiskal intizom, pul-kredit siyosati va tarkibiy islohotlarni o'z ichiga olgan samarali qarzni boshqarish strategiyalari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Xalqaro hamkorlik va qarzni qayta tuzilash mexanizmlari ham barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Kelajakda iqlim o'zgarishi, raqamli valyutalar va geosiyosiy o'zgarishlar kabi yangi xavflarni hisobga

olgan holda, global qarz barqarorligini ta'minlash uchun yaxlit va moslashuvchan yondashuv zarur. Bu mamlakatlarning xalqaro obro'sini mustahkamlab, investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xolmatov, Q.X. (2021). Davlat tashqi qarzining makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri: O'zbekiston misolida. Iqtisodiyot va moliya, (11), 10-18. – <https://iqtisodiyotvamoliya.uz/uz/articles/2021/11/1>
2. Vahobov, A.A., & Vahobov, Sh.A. (2022). Global iqtisodiy inqiroz sharoitida O'zbekistonning tashqi qarzini boshqarish masalalari. Moliyaviy tadqiqotlar, (2), 45-53. – <https://cbu.uz/uz/publications/financial-research/archive/2022/2/>
3. Mamadiyev, M.M. (2023). Davlat qarzining makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri va uni optimallashtirish yo'llari. Bozor, pul va kredit, (3), 25-32. – <https://bpu.tfi.uz/index.php/bpu/issue/view/2023-3>
4. Abdullayev, A.A. (2022). Ochiq iqtisodiyot sharoitida makroiqtisodiy beqarorlikni yumshatish mexanizmlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (4), 11-20. – <https://iqtisodiyot.tsue.uz/index.php/iqtisodiyot/issue/view/2022-4>